ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут права та безпеки ім. Володимира Великого

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

«Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів»

08 травня 2026 р.

м. Київ

Дідюк І.Л.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
Центральноукраїнський інститут «ПрАТ «ВНЗ»МАУП»
м. Кропивницький

Синергія кримінально-правових та кримінологічних засад у механізмі захисту прав людини в умовах сучасних безпекових викликів

Анотація. У статті розглядаються концептуальні засади взаємодії кримінального права та кримінології як фундаментальних інструментів забезпечення прав і свобод людини. Аналізується синергетичний ефект поєднання законодавчих обмежень та профілактичних заходів у кон-

тексті протидії сучасним безпековим викликам, таким як кіберзлочинність, тероризм та злочини в умовах воєнного стану. Особлива увага приділяється трансформації правоохоронної парадигми від каральної до превентивної, а також імплементації міжнародних стандартів захисту прав потерпілих у національну правову систему.

Ключові слова. Права людини, кримінально-правовий захист, кримінологічна превенція, безпекові виклики, верховенство права, віктимологія, детермінація злочинності, цифровізація правосуддя, ресоціалізація, національна безпека.

Правові основи боротьби зі злочинністю є базисом стабільності будь-якої демократичної держави. В умовах глобальних трансформацій та загострення безпекових ризиків, традиційні методи правового регулювання потребують переосмислення через призму людиноцентризму. Боротьба зі злочинністю сьогодні розглядається не лише як діяльність державних органів із примусу, а як комплексний механізм гарантування конституційних прав і свобод громадян.

Кримінальне право України, виступаючи нормативною основою цієї боротьби, визначає межу між дозволеною та протиправною поведінкою. Воно виконує роль «запобіжника», який обмежує втручання держави у сферу особистої свободи, встановлюючи чіткі критерії злочинності діяння та справедливості покарання. У цьому контексті принцип законності є головною гарантією проти свавілля.

Суттєвою тенденцією сучасності є гуманізація кримінального законодавства, що проявляється у розширенні інститутів звільнення від відповідальності та впровадженні альтернативних видів покарань. Це відповідає європейським стандартам, де головною метою правосуддя є не ізоляція особи, а її виправлення та відшкодування шкоди потерпілому. Адаптація українського кримінального законодавства до вимог Римського статуту та практики ЄСПЛ дозволяє ефективніше захищати права людини на міжнародному рівні [1, с. 52].

Кримінологічний вимір боротьби зі злочинністю доповнює правові норми, фокусуючись на вивченні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів. Синергія цих двох напрямків полягає у тому, що кримінальний закон встановлює наслідки, а кримінологія пропонує шляхи їх попередження. Превентивна діяльність є вищим проявом захисту прав людини, оскільки вона спрямована на захист потенційної жертви ще до моменту вчинення посягання.

Особливого значення набуває віктимологічний аспект кримінології. Захист прав людини у сфері боротьби зі злочинністю неможливий без ефективної системи підтримки потерпілих. Сучасна кримінологічна

політика має на меті мінімізацію віктимізації населення через просвітницьку діяльність, соціальну підтримку та впровадження програм відновного правосуддя. Це дозволяє забезпечити право на безпеку як одну з базових потреб особистості [2, с. 88].

Цифровізація та розвиток нових технологій створюють нове поле для злочинних посягань. Кіберзлочинність, крадіжка цифрової особистості та онлайн-шахрайство вимагають від правової системи швидкої адаптації. Кримінально-правові норми мають бути гнучкими, щоб охоплювати нові форми суспільно небезпечних діянь у віртуальному просторі, водночас не порушуючи право громадян на приватність та таємницю листування.

Прийняття Стратегії боротьби з організованою злочинністю та розвиток законодавства у сфері кібербезпеки стали важливими етапами захисту цифрових прав громадян. Проте залишаються відкритими питання транскордонної юрисдикції та збору електронних доказів, що потребує посилення міжнародного співробітництва та уніфікації кримінально-процесуальних стандартів [3, с. 114].

Міжнародні правові норми, зокрема конвенції ООН та Ради Європи, визначають стандарти, яким повинна відповідати національна система боротьби зі злочинністю. У контексті забезпечення прав людини, держава зобов'язана не лише утримуватися від порушень, а й активно захищати людей від насильства з боку третіх осіб. Це створює концепцію «позитивних зобов'язань» держави.

В умовах воєнного стану в Україні правові основи боротьби зі злочинністю зазнали суттєвих трансформацій. Посилення відповідальності за мародерство, державну зраду та колабораційну діяльність є необхідним кроком для захисту національної безпеки та прав мирного населення. Водночас кримінологічний аналіз свідчить про зміну структури злочинності, що вимагає нових підходів до патрулювання, охорони громадського порядку та превенції насильства в родинах переселенців [4, с. 132].

Захист прав і свобод людини також тісно пов'язаний із пенітенціарною системою. Кримінологічна теорія ресоціалізації наголошує, що покарання не повинно принижувати людську гідність. Впровадження пробації як альтернативи тюремному ув'язненню дозволяє зберегти соціальні зв'язки особи та зменшити ризик рецидиву, що в перспективі підвищує рівень безпеки всього суспільства.

Оновлення законодавства про пробацію та розвиток служб психологічної підтримки засуджених є прикладом того, як кримінологічні

рекомендації втілюються у правові норми. Це сприяє трансформації системи виконання покарань з репресивної на реабілітаційну [5, с. 95].

Перспективи розвитку правових основ боротьби зі злочинністю лежать у площині інтелектуалізації правоохоронної діяльності. Використання методів Predictive Policing (прогнозована поліцейська діяльність) на основі великих даних дозволяє ефективно розподіляти ресурси для захисту прав громадян у найбільш небезпечних районах або сферах діяльності.

Однак впровадження алгоритмів штучного інтелекту в систему кримінальної юстиції потребує суворого правового регулювання, щоб уникнути дискримінації та порушення права на справедливий суд. Правова основа повинна випереджати технологічний розвиток, створюючи етичні та юридичні фільтри для нових методів боротьби зі злочинністю [6, с. 156].

Отже, боротьба зі злочинністю є ефективним чинником забезпечення прав і свобод людини лише тоді, коли вона ґрунтується на синергії кримінально-правового примусу та кримінологічної профілактики. Стабільність правової системи залежить від здатності держави адаптувати ці інструменти до нових глобальних загроз, зберігаючи при цьому вірність принципам верховенства права та поваги до людської гідності.

Список використаної літератури

1. Антонов В. П. Кримінальне право в системі гарантій прав людини: теоретико-прикладний аспект. Київ: Логос, 2022. 240 с.

2. Данилюк О. М. Кримінологічна віктимологія: сучасний стан та перспективи розвитку. Львів: Світ, 2023. 312 с.

3. Марчук Н. О. Правові основи протидії кіберзлочинності в Україні та ЄС. Харків: Право, 2021. 288 с.

4. Сидоренко Л. В. Злочинність в умовах воєнного стану: кримінально-правова відповідь на виклики сучасності. Юридичний вісник, 2024, № 1. С. 128-135.

5. Ткаченко Р. А. Ресоціалізація та пробація: від теорії до практики. Одеса: Юридична література, 2022. 210 с.

6. Шевчук О. С. Цифровізація кримінальної юстиції: виклики для прав людини. Київ: Академперіодика, 2023. 195 с.